

Cây Điều nhuộm

Cây Điều nhuộm

Mô tả:

Điều nhuộm, còn được gọi là cây Xiêm phụng, cây Mối sơn, cây “Cà ri” hay Annatto, tên khoa học là *Bixa orellana* L., thuộc họ Xiêm phụng (Bixaceae). Đại mộc nhỏ, cao 5 - 7 m, nhánh non có lông hoe. Lá có phiến xoan tam giác, đáy tròn, chót nhọn, 3 - 5 gân lá xuất phát từ đáy. Chùm hoa tụ tán ở ngọn cành, có lông hoe. Hoa to 4 - 5 cm, màu trắng hay hường đỏ, 5 cánh hoa: một ngoài

❖ DS. LÊ VĂN NHÂN

❖ DS. PHAN BẢO AN

cùng, một trong. Trái nang cỡ bằng trái cau, nhiều lông gai cứng, đỏ nâu, chứa nhiều hạt có bì màu đỏ (đỏ sẫm).

Gốc Trung Mỹ, trồng nhiều và phát triển tốt ở vùng Tây Nguyên. Hạt cho màu đỏ thực phẩm (bixin). Mỗi cây có thể cung cấp đến 270 kg hạt. Màu điều này tan trong chất béo, dùng dầu để trích bixin ra và thoa da để phơi nắng thì da mau cho màu đỏ quân đẹp. Hạt Điều nhuộm có tác dụng chống kính và trị mệt, tiêu chảy, chống sưng, chống siêu vi thủy đậu (trái rạ), chống ung thư bạch huyết, lymphoma. Nhưng bixin đề nén tế bào: con nít và phụ nữ mang thai tránh dùng. Hạt cũng có tác dụng trị vàng da, tiểu ít.

Để làm màu thực phẩm (dầu Điều nhuộm), giã nát 60 g hạt Điều nhuộm, cho vào chảo cùng với 250 ml mỡ heo (hay dầu cọ, dầu phộng), đun nhỏ lửa vừa khuấy đều cho tới khi chất màu tan vào dầu mỡ (có màu cam đậm) - khoảng 5 - 10 phút. Lọc lấy dầu mỡ có

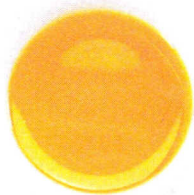
màu cam ấy cho vào chai thủy tinh, để dành trong tủ lạnh. Khi dùng cho 1 - 2 muỗng canh vào nấu cà ri, ra gu hay rô ti thịt gà, bò, chiên com...

Dược tính trong y học cổ truyền Nam Mỹ

Thổ dân trong vùng rừng mưa ở Nam Mỹ dùng hạt Điều nhuộm để nhuộm thân hình và nhuộm vải vóc. Họ cũng dùng cây này làm thuốc. Đọt non cây này được một bộ lạc dùng để trị bệnh kiết lỵ, làm cường dương, thu liễm (astringent) và chữa các bệnh ngoài da, sốt, viêm gan. Lá được dùng chữa bệnh ngoài da, bệnh gan và viêm gan và có thể giúp tiêu hóa. Một bộ lạc khác sắc hoa Điều nhuộm để làm thuốc xổ. Thầy thuốc cổ truyền Columbia dùng Điều nhuộm để chữa rắn cắn. Người ta tin rằng hạt dùng để trị ho và rễ dùng để giúp tiêu hóa và trị ho.

Ngày nay, ngành dược liệu Brasil dùng nước sắc lá Điều nhuộm để trị đau

rất dạ dày khi ăn thức ăn cay, và cũng dùng như thuốc lợi tiểu và thuốc nhuận trường. Cây này cũng dùng để chữa sốt và sốt rét và nếu thoa ngoài da để trị phỏng. Dân Peru ngày nay vẫn dùng lá khô Điều nhuộm. Họ bỏ khoảng 8 đến 10 lá trong 1 lít nước sôi. Uống một ly ngày 3 lần sau bữa ăn để

Dầu Điều nhuộm

Hạt Điều nhuộm

Trái Điều nhuộm

CHÍNH TỬ NIÊN
THUẬN

trị bệnh tuyến tiền liệt và viêm bên trong nội tạng, cao áp huyết, cao cholesterol, viêm bàng quang, béo mập, suy thận và loại bỏ uric acid trong máu. Nước sắc hạt Điều cũng dùng làm thuốc sát trùng âm đạo và làm lành vết sẹo khi dùng ngoài da. Thổ dân ở Peru dùng nước ép lá tươi Điều nhuộm nhỏ vào mắt để trị viêm và nhiễm trùng mắt và họ ăn 12 trái ngày 2 lần trong 5 ngày để trị kinh phong.

Thành phần hóa học

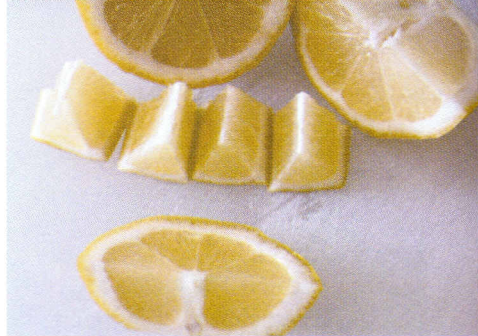
Hạt Điều nhuộm chứa 40 đến 45% cellulose, 3,5 đến 5,5% sucrose, 0,3 đến 0,9% tinh dầu, 3% dầu không bay hơi, 4,5 đến 5,5% chất màu, 13 đến 16% protein; ngoài ra còn có alpha và beta-carotenoid và những thành phần khác.

Một nghiên cứu đăng trong *Arch latinoam Nutr. tháng 6 / 1983* cho biết hạt Điều nhuộm giàu protein, nhiều chất xơ khoảng 16% nhưng một nửa bị loại khi rây bột. Hạt Điều nhuộm có lượng phosphor cao và calci thấp. Protein chứa đủ tryptophan và lysin, nhưng methionin, isoleucin, leucin, phenylalanin và threonin thấp. Bột hạt Điều chứa 65% casein.

Một nghiên cứu của Đại học y dược Toyama Nhật cho biết trích nước nóng hạt Điều nhuộm cho isoscutellarein ức chế men aldose reductase.

Công dụng

Dầu Điều nhuộm lấy từ hạt và là nguồn chất màu bixin và norbixin được xem là thuốc nhóm carotenoid. Bixin được dùng làm chất màu cho thực phẩm, được xem là có tính chống oxy hóa và bảo vệ gan.

Chanh xắt lát
+
Bột hạt Điều nhuộm
+
Đường và muối
+
Ớt bột tùy ý
▼
CHANH TẮM GIA VỊ

Dầu Điều nhuộm còn dùng như chất dưỡng da (emollient) và lượng carotenoid cao cung cấp thêm tính chống oxy hóa. Người ta thêm dầu Điều nhuộm vào kem chống nắng và thuốc gội đầu.

Ngành y khoa bổ túc dùng nước sắc lá Điều nhuộm khoảng nửa tách trà ngày 2 hay 3 lần để giúp cho quý ông lớn tuổi khó đi tiểu do tuyến tiền liệt lớn, giảm cholesterol và giảm áp huyết. Bột hạt Điều xay nhỏ dùng từ 1 đến 20 mg mỗi ngày để trị bệnh cao mỡ và cao áp huyết. Liều cao hơn giúp lợi tiểu.

Một số người có tính quá mẫn với hạt Điều, và có thể có phản ứng khi ăn bắp *rang có tẩm dầu hạt Điều để thêm màu* và mùi vị.

Chống chỉ định

Cao hạt điều làm tăng đường huyết ở chó thí nghiệm do đó không nên dùng cho người bị bệnh tiểu đường. Một nghiên

Chanh tám gia vị

cứ năm 1991 cho biết có một người quá mẫn với bixin, sắc tố trong hạt Điều.

Một số nghiên cứu về Điều nhuộm trong PubMed

□ Cô lập chất làm tăng đường trong Điều nhuộm:

Chất bột màu đỏ trích từ hạt Điều nhuộm ở dạng dịch treo trong dầu làm chất gia vị. Phân chất thấy đó là methyl ester, trans-bixin, phân tử lượng 394 và công thức $C_{24}H_{30}O_4$. Chất này làm tăng đường ở chó đã đánh thuốc mê. Nhìn mô sinh thiết dưới kính hiển vi điện tử thấy hư hại ty lạp thể (mitochondria) và mạng lưới nội mô nhất là ở gan và tụy tạng. Nhưng khi chó được cho dùng thêm thức ăn có riboflavin, không thấy tăng đường hay hư hại mô. Điều này đưa đến giả thiết là các chất gia vị có thể gây ra bệnh tiểu đường nhất là những người thiếu

đinh dưỡng. (Phân khoa sinh hóa Đại học y khoa West Indies, Jamaica trong Trop George Med 1/1991).

□ Nghiên cứu giải độc nọc rắn:

Một nghiên cứu của Đại học y khoa Colombia về 74 cây dùng để trị nọc rắn, lá và thân cây Điều nhuộm hóa giải một phần nọc rắn khi cho uống hay tiêm 60 phút trước khi tiêm nọc rắn có lẽ do tính ngăn chặn phản ứng chống phospholipase A.

Một nghiên cứu khác cho thấy cây này trung hòa tính xuất huyết của nọc rắn. (J. Ethnopharmacol 8/2000, 11/2000).

□ Nghiên cứu tính chống sốt rét:

Dùng thử nghiệm ức chế phản ứng polymer heme HPIA (haem polymerisation inhibition test) để tìm hoạt tính chống sốt rét ở 178 cây trong dược điển Bolivia họ tìm thấy 5 cây trong đó có cây Điều nhuộm, nhưng khi dùng thử nghiệm trong ống nghiệm với chủng F32 (nhạy cảm với chloroquin) và D2 (đề kháng chloroquin) của ký sinh *Plasmodium falciparum* thì cây này không mạnh bằng cây *Caesalpinia pluviosa*. (Đại học sinh hóa Bolivia J Ethnopharmacol 11/2000).

□ Nghiên cứu chống bệnh lậu:

Những cây dùng ở Guatemala trị bệnh lậu được ngâm trong cồn 50% và chất rượu này dùng để thử với vi trùng *Neisseria gonorrhoea* trích từ người bị bệnh lậu và xác nhận bằng thử nghiệm vi trùng. Trong 46 cây được thử, vỏ cây Điều nhuộm có hoạt tính mạnh nhất chống vi trùng bệnh lậu.

(Phân khoa hóa và dược Đại học San Carlos Guatemala J. Ethnopharmacol 10/1995)